

Механізм порушення митних правил та правові напрямки протидії його функціонування

Старинський Микола Володимирович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2025	Право	342.95

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14838156>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню механізму порушення митних правил та визначенню правових напрямків протидії його функціонування. В результаті дослідження автор робить висновок, що механізм порушення митних правил це складна, динамічна система, яка складається з певної сукупності елементів, спільна наявність яких створює реальну організаційну основу порушення встановлених державою митних правил, наслідком чого є реальна можливість під час перетину товарів, робіт чи послуг через митний кордон держави, завдання шкоди організаційного чи майнового характеру суб'єктом порушення. Це механізм має адміністративно-деліктну природу.

Елементний склад механізму порушення митних правил характеризується наявністю п'яти елементів, а саме: суб'єкт порушення, об'єкт порушення, поведінка суб'єкта порушення, результат поведінки суб'єкта порушення, наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється назовні. Такі елементи як суб'єкт порушення та об'єкт порушення є основними, а інші є похідним від них.

В результаті проведеного аналізу порушень митних правил, які зафіксовані в чинному законодавстві автор згрупував їх у три групи і визначив напрямки впливу спрямованого на протидію функціонування механізму порушення митних правил.

Ключові слова: митні правовідносини, порушення митних правил, митні правопорушення, механізм митних правопорушень, відповідальність за митні правопорушення.

The mechanism of violation of customs rules and legal directions for counteracting its functioning

Abstract. The article is devoted to the study of the mechanism of violation of customs rules and the definition of legal directions for counteracting its functioning. As a result of the study, the author concludes that the mechanism of violation of customs rules is a complex, dynamic system consisting of a certain set of elements, the joint presence of which creates a real organizational basis for violating the customs rules established by the state, as a result of which there is a real possibility, when goods, works or services cross the customs border of the

---

¹ Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки, Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2661-5639>

state, of causing damage of an organizational or property nature by the subject of the violation. This mechanism has an administrative-delict nature.

The elemental composition of the mechanism of violation of customs rules is characterized by the presence of five elements, namely: the subject of the violation, the object of the violation, the behavior of the subject of the violation, the result of the behavior of the subject of the violation, the consequential connection between the behavior of the subject and the result that objectively exists and is manifested externally. Such elements as the subject of the violation and the object of the violation are basic, and the others are derived from them.

As a result of the analysis of customs violations recorded in the current legislation, the author grouped them into three groups and took these groups to determine the directions of influence on the functioning of the mechanism for violating customs rules.

The directions of influence aimed at preventing the functioning of the mechanism for violating customs rules are: a) for the first group of violations, the adoption of legal acts that regulate the active behavior of the subject of the violation in the form of instructions from authorized bodies in the field of customs regulation; b) for the second group of violations, the adoption of legal acts that will regulate the change in the legal regime of the object that is the object of violating customs rules in the form of regulations from authorized bodies in the field of customs regulation; c) regarding the third group of violations - is the use of tools aimed at increasing the legal awareness of subjects of customs relations, which can be carried out within the framework of the implementation of educational legal policy among citizens of the state and increasing the authority of authorized state bodies and their officials in the customs sphere, which can be implemented by changing the paradigm of their functioning, namely, representing their activities not as repressive bodies, whose activities are aimed at punishment, but as bodies, whose activities are aimed at assisting subjects of customs relations.

Keywords: customs legal relations, violation of customs rules, customs offenses, mechanism of customs offenses, liability for customs offenses.

Вступ

Розвиток подій, що відбуваються на території України, і які пов'язані з військовою агресією російської федерації, оголили ряд проблем, вирішення яких є запорукою функціонування нашої держави як незалежної та економічно могутньої. Однією з таких проблем є дотриманням митного законодавства, ефективне функціонування якого направлене на забезпечення бюджету України стабільними надходженнями від зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. На противагу цьому порушення митних правил та митного законодавства призводить до великих збитків державі, а вчинення митних порушень до недоотримання митних платежів.

На сьогодні масштаб цієї проблеми можна продемонструвати офіційною статистикою Державної митної служби України. Відповідно до даних цього органу протягом 2024 року українські митниці виявили 9 409 порушень митних правил на суму 18 млрд грн., що за вартісним показником у 2 рази більше ніж за аналогічний період 2023 року, який складав 8,9 млрд грн [2]. При цьому варто звернути увагу на те, що порівняльний аналіз аналогічних показників за попередні роки, зокрема 2022 рік (11 098 порушень митних правил на суму 2,9 млрд грн) та 2021 рік (28 тис. порушень митних правил на суму 2,8 млрд грн.), свідчить про тенденцію до збільшення кількості порушень та їх вартісного показника.

Наявність даної тенденції є свідченням не лише відновлення економічної та соціальної активності суб'єктів, що функціонують в державі, яка знаходиться з лютого 2022 року у стані повномасштабної війни проти російської федерації, а й про певні практичні проблеми пов'язані з виявленням та протидією механізму порушення митних правил. Проведені нами дослідження доводять [8], що механізм порушення митних правил є складним явищем, функціонування якого направлене на порушення існуючого

митного режиму. Разом з цим, варто констатувати, що на сьогодні наукових праць, в яких би розкривались питання протидії механізму порушення митних правим, практично відсутні.

Враховуючи зазначене метою нашої розвідки є дослідження можливості протидії функціонуванню механізму порушенням митних правил

Для досягнення визначеної мети бали поставлені такі завдання:

- аналіз нормативно-правових актів що унормовують відносини пов'язані з порушенням митних правил;
- виявлення груп порушень митних правил;
- окреслення напрямків правової протидії функціонуванню механізму порушення митних правил.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових праць, в яких висвітлюються питання порушення митних правил та відповідальності за ці дії, свідчить, що механізм порушення митних правил як юридична категорія практично не був дослідженим. Переважна більшість дослідників розглядала окремі його елементи в рамках дослідження адміністративної відповідальності за порушення митних правил[1, 4, 7]. Окремі елементи розглядалися дослідниками під час розкриття сутності митних правил та процедур[6, 9], а також митних формальностей[5]. Разом з цим комплексного дослідження механізму порушення митних правил як юридичної категорії практично не здійснювалось.

Результати

Розкриваючи сутність механізму порушення митних правил, звернемо увагу на визначення його поняття, оскільки саме воно в концентрованому вигляді об'єднує в собі всі ознаки цього явища.

Проведені нами дослідження[8] дають можливість говорити про те, що механізм порушення митних правил це складна, динамічна система, яка складається з певної сукупності елементів, спільна наявність яких створює реальну організаційну основу порушення встановлених державою митних правил, наслідком чого є реальна можливість для суб'єкта порушення під час перетину товарів, робіт чи послуг через митний кордон держави, завдати шкоду організаційного чи майнового характеру.

Враховуючи це визначення ми можемо виділити такі його особливості:

- а) це динамічна система, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів;
- б) елементами механізму є: суб'єкт порушення, об'єкт порушення, поведінка суб'єкта порушення, результат поведінки суб'єкта порушення, наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється ззовні;
- в) дія механізму спрямована на порушення встановлених правил у певній сфері;
- г) в результаті його функціонування відбуваються порушення митних правил та завдається шкода організаційного чи майнового характеру.

Динамічність системи механізму порушення митних правил виявляється у постійній його адаптації до умов, які виникають під впливом різного роду факторів, що впливають на функціонування митного режиму в державі. Залежно від ролі держави всі фактори, що впливають на митний режим держави можна поділити на дві групи, а саме: а) об'єктивні фактори, наявність яких не залежить від волі держави; і б) суб'єктивні фактори, наявність яких є наслідком функціонування держави. До основних об'єктивних факторів можна віднести стан міжнародних відносин, наявність санкційної політики щодо держави з боку інших держав чи їх об'єднань, функціонуванні відокремлених управлінських груп на території держави і за її межами. До основних суб'єктивних факторів слід віднести політичний режим держави та економічна політика держави.

Елементний склад механізму порушення митних правил характеризується наявністю п'яти елементів, а саме: 1) суб'єкт порушення, 2) об'єкт порушення, 3)

поведінка суб'єкта порушення, 4) результат поведінки суб'єкта порушення, 5) наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється ззовні. Детальний аналіз цього елементного складу дає можливість виявити елементи, впливаючи на які уповноважені органи держави можуть знизити його ефективність. Зокрема, з нашої точки зору такими елементами є суб'єкт порушення та об'єкт порушення. Інші елементи механізму порушення митних правил, зокрема поведінка суб'єкта порушення, результат поведінки суб'єкта порушення, наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється ззовні, є похідним від них.

Аналізуючи результат функціонування механізму порушення митних правил, а саме порушення митних правил та факт завдання шкоди організаційного чи майнового характеру існуючому митному режиму держави, ми можемо визначити його природу. Зокрема, наявність порушення свідчить про відхилення від встановлених правил і говорить про його деліктну природу. При цьому, якщо ми будемо враховувати особливості митного регулювання, а саме його адміністративну природу, ми можемо з впевненістю констатувати адміністративно-деліктну сутність механізму порушення митних правил. Безумовно, ми свідомі того, що залежно від ступеня порушення митних правил суб'єкт порушення може бути притягнутий як до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності, проте за своєю природою цей механізм є все ж таки адміністративно-деліктним.

Визначаючи правові напрямки протидії функціонування механізму порушення митних правил варто звернути увагу на наступне.

Встановлення митного режиму на території України здійснює система уповноважених державою органів, в компетенцію яких входять повноваження як на прийняття нормативно-правових актів, так і на здійснення контролю щодо їх дотримання. Також Україна, в своїй Конституції проголосила себе правовою і демократичною державою. Це визначило такі особливості її функціонування в особі уповноважених державою органів як функціонування на основі режиму законності. В найбільш концентрованому вигляді цей режим визначений в ст. 19 Конституції відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[3]. Це також означає, що і в сфері протидії функціонуванню механізму порушення митних правил, уповноважені державою органи, в компетенцію яких входять повноваження на регулювання митних відносин, мають діяти відповідно до чинного законодавства і у спосіб передбачений чинним законодавством. Таким чином, запровадження нових інструментів протидії функціонуванню механізму порушення митних правил чи встановлення нових митних процедур має відбуватись лише шляхом прийняття відповідних нормативних актів.

Також характеризуючи напрямки протидії порушення митних правил, звернемо увагу на ті порушення які вже зафіксовані в митному законодавстві, а саме в Гл. 68 Митного кодексу України. В цій главі міститься дев'ятнадцять основних складів порушення митних правил. Детальний їх аналіз дає можливість згрупувати їх в три групи, залежно від змісту дій які кваліфікуються як порушення, а саме:

а) порушення, що об'єктивуються у активній поведінці суб'єкта порушення і яка пов'язана з переміщенням товарів, робіт, послуг через митний кордон України (ст. ст. 468, 469, 470, 473, 475, 476, 477, 478, 479, 479-1, 480, 481, 482, 483, 484, 485);

б) порушення, що об'єктивуються у пасивній поведінці суб'єкта порушення і яка пов'язана з переміщенням товарів, робіт, послуг через митний кордон України (ст. ст. 470, 471, 472);

в) порушення, що об'єктивуються у поведінці суб'єкта порушення яка направлена на перешкоджання посадовим особам митних органів здійснювати їх повноваження у сфері митного контролю (ст. 474).

Характеризуючи механізм порушення митних правил першої групи варто звернути увагу на те, що його особливістю є активна поведінка суб'єкта порушення. Зокрема, вона може виявлятися у здійсненні господарських робіт у зоні митного контролю, переміщенні через межі зони митного контролю і в межах цієї зони товарів, транспортних засобів, неправомірних операціях з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, неподанні митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем, порушенні порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами, порушенні порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі та інші. Враховуючи таку особливість цього механізму, напрямком правової протидії його функціонуванню може бути вплив на поведінку суб'єкта порушення шляхом її обмеження або конкретизації у вигляді послідовної сукупності дій. З нашої точки зору, найбільш дієвим інструментом протидії функціонуванню механізму порушення митних правил першої групи є прийняття правових актів, що унормовують активну поведінку суб'єкта порушення. При цьому для підвищення їх ефективності, вони мають бути прийняті у формі інструкції уповноважених органів у сфері митного регулювання, що дасть можливість швидкого внесення змін при необхідності пов'язаній зі зміною соціально-політичного режиму держави чи при виявленні прогалин.

Характеризуючи механізм порушення митних правил другої групи варто звернути увагу на те, що його особливістю є пасивна поведінка суб'єкта порушення. Вона може виявлятися у недекларуванні товарів, що переміщуються через митний кордон України. Враховуючи таку особливість цього механізму напрямком правової протидія його функціонуванню може бути у вигляді правового впливу на об'єкт порушення у формі зміни його правового режиму обігу. З нашої точки зору найбільш дієвим інструментом протидії функціонуванню механізму порушення митних правил другої групи є прийняття правових актів, що будуть унормовувати зміну правового режиму об'єкта, який є об'єктом порушення митних правил. При цьому для підвищення їх ефективності, зазначені правові акти також мають бути у формі підзаконних нормативних актів уповноважених органів у сфері митного регулювання, що дасть можливість, при необхідності швидкого внесення змін, внести такі зміни не залучаючи до цього законодавчий механізм.

Характеризуючи механізм порушення митних правил третьої групи варто звернути увагу на те, що його особливістю є мета порушення, а саме перешкоджання реалізації повноважень посадовим особам митних органів. Враховуючи таку особливість, з нашої точки зору, найбільш дієвим інструментом протидії його функціонування є інструменти направлені на підвищення правової свідомості суб'єктів митних відносин та підвищення авторитету уповноважених державних органів та їх посадових осіб у сфері митних відносин. Використання інструментів направлених на підвищення правової свідомості суб'єктів митних відносин може бути в рамках реалізації просвітницької правової політики серед громадян держави. Підвищення авторитету уповноважених державних органів та їх посадових осіб у митній сфері може бути реалізовано шляхом зміни парадигми їх функціонування, а саме репрезентації їх діяльності не як репресивних органів, діяльність яких направлена на покарання, а як органів діяльність яких направлена на допомогу суб'єктам митних відносин.

Висновки

Механізм порушення митних правил це складна, динамічна система, яка складається з певної сукупності елементів, спільна наявність яких створює реальну організаційну основу порушення встановлених державою митних правил, наслідком чого є реальна можливість під час перетину товарів, робіт чи послуг через митний кордон держави, завдання шкоди організаційного чи майнового характеру суб'єктом порушення. Це механізм має адміністративно-деліктну природу.

Елементний склад механізму порушення митних правил характеризується наявністю п'яти елементів, а саме: суб'єкт порушення, об'єкт порушення, поведінка суб'єкта порушення, результат поведінки суб'єкта порушення, наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється назовні. Такі елементи як суб'єкт порушення та об'єкт порушення є основними, а інші, зокрема поведінка суб'єкта порушення, результат поведінки суб'єкта порушення, наслідковий зв'язок між поведінкою суб'єкта і результатом, що об'єктивно існує і виявляється назовні є похідним від них.

Аналіз порушення митних правил, які зафіксовані в чинному законодавстві дає можливість згрупувати їх у три групи, а саме: а) порушення, що об'єктивуються у активній поведінці суб'єкта порушення і яка пов'язана з переміщенням товарів, робіт, послуг через митний кордон України; б) порушення, що об'єктивуються у пасивній поведінці суб'єкта порушення і яка пов'язана з переміщенням товарів, робіт, послуг через митний кордон України; в) порушення, що об'єктивуються у поведінці суб'єкта порушення, яка направлена на перешкоджання посадовим особам митних органів здійснювати їх повноваження у сфері митного контролю.

Напрямами впливу, спрямованого на перешкоджання функціонування механізму порушення митних правил є: а) щодо першої групи порушень є прийняття правових актів, що унормовують активну поведінку суб'єкта порушення у формі інструкції уповноважених органів у сфері митного регулювання; б) щодо другої групи порушень є прийняття правових актів, що будуть унормовувати зміну правового режиму об'єкта, який є об'єктом порушення митних правил у формі положень уповноважених органів у сфері митного регулювання; в) щодо третьої групи порушень - є використання інструментів направлених на підвищення правової свідомості суб'єктів митних відносин, що може здійснюватися в рамках реалізації просвітницької правової політики серед громадян держави та підвищення авторитету уповноважених державних органів та їх посадових осіб у митній сфері, що може бути реалізовано шляхом зміни парадигми їх функціонування, а саме репрезентації їх діяльності не як репресивних органів, діяльність яких направлена на покарання, а як органів, діяльність яких направлена на допомогу суб'єктам митних відносин.

Здійснене дослідження як природи механізму порушення митних правил так і напрямків протидії йому є лише початковою стадією дослідження механізмів боротьби з митними правопорушеннями. Проте, вже на цьому етапі воно може бути покладене в основу правової та нормотворчої політики держави у сфері митних відносин.

Список використаних джерел

1. Грянка Г.В. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення митних правил. Право і суспільство. 2012. № 12. С. 102–108.
2. Державна митні служба України (дата звернення 08.01.2025 р.) <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967#:~:text=%D0%9F%D0%BE%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%3A,%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%B2%208%2C9%20%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4%20%D0%B3%D1%80%D0%BD>.

3. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кравець М. Порушення митних правил в структурі митних правопорушень. Юридичний вісник. 2014. № 2. С. 74-80. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_2_21
5. Кунєва З.Ю. Митні формальності: теорія і практика : монографія / за заг. наук. ред. З.Ю. Кунєва. Київ: «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 216 с.
6. Прокопенко В. Адміністративна процедура в митній справі: поняття, ознаки, структура. Юридичний вісник. 2019. № 1. С. 31–36. Режим доступу: <https://dspace.onua.edu.ua/items/249447a8-21e3-42e6-8866-9efd1167b4b7>
7. Сидор Г. В., Маринчак Л. Р., Зелінська Г. О. Протидія порушенню митних правил таконтрабанді. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. 2021. N 1. С. 137-148. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvifnunge_2021_1_14
8. Старинський М. В. Механізм порушення митних правил та його особливості. Український політико-правовий дискурс. 2025 №7. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14786419>
9. Хомутянський В.В. Адміністративні процедури митної діяльності: окремі питання визначення сутності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. № 6. С. 108–113. DOI <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/21>